

Claudia S. Popescu, Laurențiu Nistorescu

Un Litovoi înainte de Litovoi?

A Litovoi before Litovoi?

Abstract: The historical character by the name Litovoi (a word that is a polytonym not an anthroponym), who lived in the current province of Oltenia in the second half of the thirteenth century, had several predecessors who were very active in the northern regions of the Empires of Constantinople and Tarnovo. Their existence suggests that Terra Lytua had had an institutional history of several centuries before the foundation of the medieval State of Țara Românească/Wallachia.

Keywords: Litovoi/Terra Lytua, Empire of Constantinople, Empire of Tarnovo, institutional continuity

Întrebarea din titlu ar trebui, poate, reformulată astfel: câte personaje istorice cu numele de Litovoi sunt cunoscute în istoriografie și, dintre acestea, câte sunt, în mod sigur sau cu o probabilitate semnificativ mai mare decât aserțiunea contrarie, legate de evoluțiile din spațiul românesc?

Potrivit interpretării curente, avem de-a face cu unul sau cel mult două personaje istorice consemnate în documente sub numele de Litovoi. Acesta (în ipoteza singularității¹), respectiv, primul dintre ei (în cea a dubletului) intră în istorie în data de 2 iunie 1247, prin notoria – pentru cercetătorii români, dar nu numai – Diplomă a Ioaniților. Tratatul, pentru că Diploma Ioaniților este un tratat semnat între două instituții titulare de suveranitate, anume Ordinul Ospitalierilor din Ierusalim² și regatul Ungariei³, îl evocă pe acest prim Litovoi cu titlul de voievod, în același context cu cnezii Ioan și Farcaș, dar totuși distinct față de aceștia, întrucât dacă domeniile lui Ioan și Farcaș fac obiectul tranzacției dintre regat și cavaleri, țara lui Litovoi⁴ este explicit exceptată – statut de care se mai bucură doar țara unui alt voievod sud-carpătin, Seneslau. Doar Litovoi, dintre toți acești fruntași

1. Interpretarea este consacrată drept canonică de tratatul *Istoria Românilor* al Academiei Române (Constantinescu et alii 2001, pg. 565), în vreme ce ipoteza dubletului este prezentată doar cu titlu de inventar

2. Ordin reprezentat, la data emiterii Diplomei Ioaniților, de marele perceptor Rembaldus

3. Reprezentat, la încheierea actului, de către prelații Vicențiu de Oradea, Heimón de Vat, Gall al Transilvaniei, Lamprecht de Agria, demnitarul Retislau (duce de Galiția și ban de Slavonia), Ștefan (comite palatin), Laurențiu (voievod de Transilvania), Dionisie (mare vistier și comite de Pojon), Roland (mare vornic), Mauriciu (mare stolnic și comite de Nitra), Chak (mare comis și comite de Sopron), Bagin (mare paharnic comite de Bana), a comiților Pavel de Solnoc, Benedict de Moson, Nicolae de Zalad, alt Nicolae de Cetatea de Fier, Henric de Somogy, Severit de Alba, precum – potrivit documentului - și ”alți numeroși comiți și dregători ai regatului”

4. Terra Lytua, în documentul citat

politici⁵ ai românilor sud-carpătini, revine ulterior în atenția istoriei scrise (așa cum este aceasta interpretată în mod curent), și nu o singură dată, ci în cel puțin două momente ulterioare: în 1265, când voievodul Țării Lytua se răzvrătește împotriva regelui Bela al IV-lea al Ungariei, încercând să-și impună (sau să-și reinstituie) autoritatea directă asupra Țării Hațegului⁶, respectiv, puțin după anul 1272⁷, când voievodul sud-carpătin este ucis în luptele cu armata maghiară trimisă de regele Ladislau Cumanul sub comanda magistrului Georgius.

Avem a ne întreba, în acest moment al intervenției noastre, tocmai pentru că investigația acestei posibilități nu a fost – în opinia noastră – continuată corespunzător și după formularea sa⁸, dacă voievodul Litovoi din 1247 este unul și același cu cel din momentele 1265-1272. Un răspuns afirmativ la această întrebare ne-ar pune în fața unui lider politic care își exercită demnitatea, dacă nu luăm în considerare și indeterminabilul răstimp în care va fi ocupat tronul voievodal înainte de menționarea sa în Diploma Ioaniților, timp de peste trei decenii⁹: o domnie¹⁰, să recunoaștem, excepțional de lungă, care, fără a fi imposibilă, rămâne totuși (dacă ne raportăm la contextul crono-spațial dat) destul de puțin probabilă. Dacă, dimpotrivă, luăm în considerare și un oarecare interval,

5. Sau politico-administrativi

6. Este vorba, de altfel, de o răzvrătire care-l poziționează pe Litovoi într-un context politic macroregional, tot atunci răzvrătindu-se împotriva tutelei Regatului Ungariei și ducele Iacob Svetoslav al Vidinului (care încerca să-și extindă autoritatea asupra Țării Severinului)

7. Acesta este anul în care regele Ladislau Cumanul urcă pe tronul Ungariei, care evocă evenimentele în actul de donație către magistrul Georgius

8. Astfel de opinii au mai fost formulate, printre alții, de Ion Conea 1935, pg. 18-19, și Radu Popa 1976, pg. 5-6

9. Litovoi este înfrânt și ucis nu în 1272, ci la un oarecare timp după urcarea pe tron a regelui Ladislau Cumanul. Cele mai multe opinii (printre acestea numărându-se cele ale lui Ioan Aurel Pop 2009, pg. 107 și urm. sau Achim 2008, pg. 209-211, citat de cel dintâi) tind spre plasarea căderii în luptă a lui Litovoi abia în anul 1279

10. Utilizăm termenii de domnie și tron în deplina proprietate a termenilor: așa precare cum sunt, datele furnizate de contexte documentare despre Litovoi atestă, fără dubiu, că formațiunea politică a Țării Lytua deține importante atribute ale suveranității, poziționându-se față de regatul Ungariei în termeni de vasalitate: concentrarea autorității politice în mâna voievodului, capacitatea de a ridica o armată, existența unei administrații în măsură să încaseze impozite, dar mai ales un statut internațional care obligă regatul Ungariei să evite încorporarea sa chiar și după înfrângerea militară și lichidarea fizică a conducătorului

multianual, în care acel Litovoi menționat de Diploma Ioaniților va fi domnit anterior acestei mențiuni – iar unele sugestii în acest sens ne sunt furnizate chiar de documentul în cauză¹¹ – gradul de probabilitate pentru identitatea dintre personajul anului 1247 și cel al momentului 1265-1272 se reduce până aproape de pragul imposibilității.

Acceptarea existenței a mai mult de un Litovoi, conduită impusă în primul rând de analiza logică, implică însă – în contextul dat de prezența lor în fruntea aceleași formațiuni politice, univoc determinate geografic și etno-cultural, precum și de implicarea celor doi Litovoi în procese, conflictualități și structuri relaționale cu formă continuată – admiterea faptului că ne aflăm în fața unei instituții de reprezentare de natură elitară și nu a unui antroponim repetitiv¹². Mai exact, prin persoanele celor doi Litovoi, a căror domnie acoperă cea mai mare parte a celei de-a doua jumătăți a secolului XIII, este atestată existența unui tron ducal (căci eticheta voievodală acoperă, aici¹³, realitatea politico-juridică a ducatului, așa cum s-a dezvoltat acesta din instituțiile romano-bizantine ale mileniului anterior), a cărui ocupare presupune existența unui mecanism de continuitate în exercitarea puterii și, neîndoielnic, a unui obiect al exercitării puterii politice, subiect, la rândul său, al unei autonomii cu manifestări de suveranitate limitată¹⁴: Țara Lytua. Că această Țară a Oltului iese din ”epoca anului o mie” ca un organism politic bine conturat, capabil să joace un rol important în reconfigurarea raporturilor dintre puterile regionale, o atestă atât textul Diplomei Ioaniților (care semnaleză continuitatea românească în Terra Lytua¹⁵, dar și existența unei însemnate baze de impozitare, susținută de o economie agro-pastorală complexă și stabilă), cât și în izvoarele referitoare la conflictele dintre Litovoi și Regatul Ungariei (unde apar informații despre existența unei case ducale recunoscute ca având statut nobiliar, din care mai face parte și fratele Bărbat, despre un însemnat așezământ militar, capabil să susțină conflicte armate de durată, despre motivațiile conflictului, care includ un litigiu teritorial, semn al unei autodefiniri geografice a Țării Lytua, precum

---

11. Diploma instituie pe seama lui Litovoi (ca și a lui Seneslau) obligația de a da ajutor cavalerilor Ioaniți cu forțele sale armate (*cum apparatu suo bellico*), fapt care sugerează că autoritatea lui Litovoi asupra propriului domeniu era bine structurată, deci că domnia acestuia debutase cu mai mult timp în urmă. În plus, actul nu cuprinde nici o însemnare (gen ”tânărul”, ”voievodul pus de noi peste Terra Lytua” etc.) care să permită interpretarea că voievodul oltean s-ar fi urcat recent pe tron. Cel mai important argument în favoarea unei atari interpretări îl constituie însă faptul că, la 1247, Litovoi și voievodatul său aveau o istorie, care includea instituirea (ori reconfirmarea relației de vasalitate față de regele maghiar, administrarea unui teritoriu relativ întins și bogat ș.a.m.d.

12. Lectura ”*Litovoi – Lytua voyvod*”/voievodul Țării Oltului” este, de altfel, un loc comun în istoriografie

13. Aceasta este, de altfel, norma universală în relația comparatistă dintre instituțiile ducatului și voievodatului, excepția care întărește regula fiind furnizată însă tot de spațiul românesc, unde voievodatul a evoluat de la stadiul de autonomie politico-teritorială pe care-l implică ducatul clasic la cel de stat princiar suveran.

14. Pentru a evita eventualele erori de interpretare, precizăm că termenul de autonomie acoperă capacitatea acestei formațiuni de a forma voință politică și de a fi tratată în exterior ca un corp unitar (ceea ce implică existența unui așezământ instituțional corespunzător), în vreme ce manifestările de suveranitate limitată sunt cele legate de capacitatea aceleiași formațiuni de a se sustrage unor constrângeri externe prin desfășurarea de politici proprii (susținute, în acest caz, de un important corp militar, dar și de o elită autohtonă relativ bogată)

15. ”... *excepta terra kenazatus Lytuoy woiauode, quam Olatis relinquimus, prout iidem hactenus tenuerunt* / afară de țara voievodului Litovoi, pe care o lăsăm românilor, după cum au avut-o aceștia și până acum...”

și despre capacitatea de a plăti răscumpărări, ceea ce implică existența unei trezorerii ducale).

Așa stând lucrurile, nu putem să ignorăm faptul că o organizație politico-juridică solidă, cu existență multigenerațională, nici nu apare, nici nu dispare pur și simplu, de la sine, din istorie. În ceea ce privește dispariția Țării Lytua, faptele se petrec la lumina izvoarelor istorice, fiind bine cunoscute: în anul 1290¹⁶, Radu Negru Vodă, mare herțeg de Amlaș și Făgăraș, se strămută în zona Argeșului de Munte¹⁷, împreună cu un mare număr de supuși, români, sași și catolici de alte etnii, unde întemeiază orașul Câmpulung Muscel¹⁸ și scaunul de domnie din Țara Românească¹⁹, strămutarea făcându-se cel puțin cu largul acord, dacă nu chiar la inițiativa nobilimii autohtone a ducatului/voievodatului lui Litovoi, preocupată să-și rezolve astfel ecuația de insecuritate în care a fost pusă prin înfrângerea suferită în fața Regatului Ungariei și căderea în luptă a conducătorului său. Metamorfoza politico-instituțională petrecută sub sigla simbolică a lui Negru Vodă încheia un capitol de istorie, deschizând firește, un altul, care (și aceasta este tema de fond a demersului nostru) trebuie să fi început cu mult înainte de generația atestării aceluia Litovoi contemporan invaziei tătaro-mongole și negocierilor dintre Ordinul Ospitalierilor și Regatul Ungariei. Pentru a afla cu cât de mult, avem a urmări – printre alte piste metodologic utile sau chiar indispensabile – și eventualele atestări anterioare ale instituției polarizante a acestui așezământ etno-politic, respectiv, ale unor personaje istorice susceptibile de a fi exercitat aceași demnitate: adică a (măcar) unui Litovoi de dinainte de Litovoi.

Iar investigațiile în această direcție se anunță a nu fi deloc sterile: surse literare aflate demult în inventarul istoriografiei românești și universale (ceea ce nu a garantat, din păcate, și un efort de analiză critică pe măsura longevității punerii lor în circuit, cu atât mai puțin a mizei gnoseologice a acestui efort) consemnează nu doar unul, ci cel puțin doi Litovoi anteriori generației contemporane epocii 1241-1247. Este vorba, în ordine retrocronologică, de Litovoi de peste Haemus, călăuza sebastocratorului Ducas din anul 1190²⁰ și, respectiv, de Litovoi Diabolites, strategul guvernatorului răzvrătit Petru Delian din 1040-1041²¹. Cel dintâi aspect care ar fi trebuit să preocupe este identitatea terminologică, deoarece – așa cum am văzut în cazul celor doi Litovoi ”clasici”²² – acesta nu este un

16. Există și alte tradiții ale descălecatului, cea mai frecvent invocată datare alternativă fiind anul 1274, avansată încă de Dimitrie Cantemir, care poate fi reținută ca simultan valabilă, în sensul exprimării unui alt moment, inițiator, al unui proces cu durată vădit multianual.

17. Adică în ducatul/voievodatul condus anterior de Seneslau, a cărui autoritate politică se întindea și peste munți, în ținutul Făgărașului, și relativ la care sunt valabile toate principiile formulate în legătură cu Terra Lytua

18. Pascu 1972, pg. 181

19. Întemeierea/descălecarea Țării Românești are la bază un act de unificare a ducatelor Țării Lytua și Muscelului, aceasta fiind prima dintr-un lung șir de unificări care conduc la formarea și afirmarea statelor medievale românești. Subscriem, aici, la prețioasa observație pe care o formulează Alexandru Madgearu, potrivit căreia unificarea ducatelor Lytua și Muscel a fost desăvârșită chiar de fratele lui Bărbat, fiind cu puțin anterioară descălecerii propriu-zise a lui Negru Vodă (Madgearu 2002, pg. 44-45)

20. FHDR III, pg. 270-271: fragment din Nikitas de Chonias, *Istoria*

21. FHDR III, pg. 26-27: fragment din Kekaumenos, *Strategikon VII*

22. Inutil, poate să mai precizăm, noi optăm ferm (din considerentul expus mai sus) pentru interpretarea potrivit căreia Litovoi ”Ioanitul” este un personaj distinct de ultimul Litovoi, fratele lui Bărbat - fără a exclude (ba dimpotrivă, statuând ca foarte probabilă) o relație personală directă între cei doi, poate chiar de natura tată-fiu sau unchi-nepot

antroponim oarecare, în raport cu care ar putea fi invocată coincidența, ci un politonim, adică o etichetă accesibilă unui număr extrem de limitat de purtători²³, care reflectă o demnitate politico-administrativă de prim rang, personalizată sub aspect geopolitic în deplină concordanță cu contextul cultural-ideologic al epocii și regiunii²⁴. Trebuie să observăm că politonimul în discuție este atestat în unul și același spațiu macrocultural, în toate cele patru atestări identificabile: bazinul Dunării de Jos, în extensiunea largă a acestuia, dintre Munții Balcani/Haemus și Carpații Meridionali, dominat, din 1040 și până în 1279 (firește, inclusiv anterior și ulterior celor două repere cronologice menționate), de administrația și fondul cultural romeic/bizantin și având, totodată, un antestrat cultural-lingvistic caracterizat prin coabitarea elementului vechi romanic cu cel de recentă (pentru acea epocă) sinteză slavo-bulgară.

Mai mult, toți cei patru Litovoi sunt antrenați în evenimente compatibile cu demnitatea pe care o sugerează titulatura asumată. Astfel, Litovoi Diabolites este un lider politico-militar pe care insurgentul Petru Delian, militant pentru refacerea Țaratului Bulgar și pretendent la tronul acestuia, îl consideră potrivit pentru a-i încredința paza cetății Demetrias, cucerită în toamna anului 1040, ai atribui funcția de strateg/celnik²⁵ și a pune sub comanda acestuia o armată. La rândul său, strategul Litovoi din anul 1190, vasal al autorității imperiale constantinopolitane, se vedește a fi implicat direct în conducerea operativă a unui corp militar romeic, ca auxiliar al sebastocratorului Dukas²⁶ (unchiul împăratului Isaac Angelos), funcție atribuită în mod uzual înaltei aristocrații. În fine, asupra faptului că cei doi Litovoi din a doua jumătate a secolului XIII au manifestări specifice demnității de duce/voievod nu poate plana nici o urmă de îndoială: ambii sunt recunoscuți de regalitatea maghiară ca nobili și suzerani ai domeniului lor voievodal, ambii au în subordine o curte (implicită în 1247, ca instrument al colectării taxelor, explicită în cazul 1265-1279) și un important dispozitiv militar.

În legătură cu primul Litovoi²⁷ din această serie, semnalăm faptul că editorii FDHR (*Fontes Historiae Daco-Romanae*), volumul III, s-au limitat la a prelua, necritic,

23. Instituția ducatulului/voievodatului, implicit a ducelui/voievodului este una de nivel înalt, care asociază demnitățile și pe demnitarii acestora cercului puterii suverane (regale/imperiale). Chiar și în cazul unor mari state compozite, așa cum erau Romania de Constantinopol/Imperiul Bizantin, Țaratul de Târnovo sau Regatul Ungariei – ca să ne limităm la macroregiunea noastră – numărul celor care puteau deține această demnitate în aceeași generație era de cel mult câteva zeci.

24. Pentru a proba uzanța desemnării titularilor acestor demnități cu politonime formate după aceeași rețetă ca și termenul Litovoi, vom invoca, pentru început, cazul lui Verivoi Vlahul (Kekaumenos 7, cf. FDHR III, pg. 30-31), cu atât mai relevant cu cât el este explicit asociat elitei politice a vlahilor/populației romanofone din Romania de Constantinopol, categorie etnoculturală căreia îi aparțin și românii/vlahii nord-dunăreni. Din aceeași epocă și aceeași regiune pot fi amintiți principele sârb Mihai Voislav (FDHR III, pg. 110-111), Voisilla/Bosilla, fratele țarului Smiletz de Târnovo (FDHR III, pg. 452-453) ș.a.m.d, pentru a nu mai menționa, din deja invocatul text al Diplomei Ioaniților, exemplul Woila, domeniul smuls cetății Carașului.

25. Funcția de celnik este echivalată cu cea de strateg chiar de izvorul istoric, Kekaumenos, *Sfaturi și povestiri* 5 (cf. FDHR III, pg. 26-27), autorul menționând și că acest Litovoi este "un oștean vechi și priceput în războaie". Un detaliu interesant, semnalat și de editorii *Fontes*-ului (FDHR III, pg. 27, nota 17), este faptul că termenul celnik n-a supraviețuit în limbile slave moderne (în substratul cărora se presupune că s-a format), ci doar în dialectul aromânilor, continuatorii direcți ai vlahilor balcanici.

26. FDHR III, pg. 270-271

27. Translitterat, de asemenea, ca Lutoboes sau Lytovoes

opinia lui G.G. Litavrin²⁸, care prezumă că cel de-al doilea nume al personajului în discuție trebuie asociat cu localitatea Devol/Diabolis din Macedonia. Caracterul necritic al preluării acestei observații nu constă în semnalarea unei altminteri foarte posibile relații dintre antroponimul Diabolites și toponimul Diabolis, ci în ignorarea faptului că acest, totuși, supranume²⁹ al personajului nostru este nu indicatorul unei eventuale origini, ci efectul atribuirii acestui Litovoi, odată cu comanda cetății Demetrias și a garnizoanei acesteia, a rangului de guvernator al acestui areal. Pasajul de la Kekaumenos este limpede în a arăta că, nici în cetate, nici în vecinătatea acesteia, Litovoi – implicit nici mișcarea lui Petru Delian – nu avea o bază de susținere: locuitorii din Demetrias nu se raliază revoltei nici după ce Litovoi le prestează un jurământ de fidelitate, ba chiar trimite în secret o solie la ducele de Thessalonic, căruia îi cer ajutorul, oferindu-i (ni se dă de înțeles din ușurința cu care corpul expediționar trimis a capturat cetatea și pe guvernatorul Litovoi, împreună cu întreaga sa gardă) un sprijin consistent. De altfel, de aceeași lipsă de sprijin a suferit, în regiunea central-balcanică, întreaga insurecție pornită de Delian, ale cărei forțe sunt sistematic înfrânte și în cele din urmă complet dispersate³⁰, aici, de către trupele imperiale, care s-au bucurat, tacit ori nemijlocit, de susținere în rândul elitelor regionale³¹. Baza de susținere a mișcării era - și acest aspect privește în modul cel mai direct investigația noastră – regiunea nordică a themei romeice Bulgaria, adică tocmai acea parte nemijlocit învecinată cu Țara Lytua, pe tronsonul dunărean al Vidinului: suntem încredințați de acest lucru de faptul că, în debutul insurecției, Petru Delian și-a asumat titlul de succesor al țarilor bulgari printr-o încoronare organizată la Niș, context în care mai mulți demnitari ai împăratului Mihail al IV-lea (și nu putem exclude, deocamdată, posibilitatea ca printre aceștia să se fi numărat și Litovoi³²) au părăsit tabăra imperială pentru a se alătura răscoalei³³.

În ceea ce-l privește pe strategul Litovoi din 1190, sursa geografică a poziției sale

28. FDHR III, pg. 27, nota 18

29. În ultimă instanță, un politonim cu aceeași valoare de identizare, prin indicarea demnității exercitate, ca și politonimul de interes pentru noi, Litovoi

30. În 1041, forțele lui Petru Delian sunt înfrânte de către armata romeică în bătălia de la Ostrovo

31. Cu doar câțiva ani înaintea acesteia, împăratul Vasile al II-lea încorporează, în armata cu care a încercat să recucerească Sicilia de la arabi, contingente însemnate de macedoneni, bulgari și vlahi din această regiune

32. Reținem detaliul că Litovoi Diabolites exercită atribute militare cu multă timp înainte de răscoala îndreptată împotriva împăratului Mihail al IV-lea al Constantinopolului. Acesta anulasese privilegiile fiscale acordate locuitorilor fostului stat bulgar de către predecesorul său, Vasile al II-lea, după cucerirea ultimelor posesiuni ale Țaratului Bulgar (Madgearu 2000, pg. 140-141), politică ce oferea suficiente motivații pentru alinierea unui duce de Lytua la o mișcare anti-imperială. Afilieră lui Litovoi la mișcarea lui Petru Delian putea, totodată, să fie reflexul unei mai vechi stări de vasalitate al ducatului nord-dunărean cu recent desființatul Țarat Bulgar – această supoziție (care trebuie totuși analizată în profunzime) deschizând ipoteza de lucru a afirmării Țării Lytua ca formațiune vasală Primului Țarat Bulgar în același context în care autoritatea (nu și statul!) țarului Krum s-a extins spre nord, după lichidarea puterii avarice, până în ducatul Bihariei lui Morout

33. Sincronismul acestei răscoale cu operațiunile politico-militare de la Dunărea de Jos ale forțelor cnezatului Iaroslav al Kievului, precum și cele, deja cronizate până în acel moment, ale pecenegilor (care capturaseră, cu doar patru ani mai devreme, în confruntările din zona Paristrion, mai mulți strategii imperiali - Barnea-Diaconu 2001, pg. 381) trebuie, de asemenea, luate în calcul în legătură cu conduita politică a formațiunii politice oltenice și a exponentului acesteia

politico-militare este și mai ușor de localizat. Evenimentele în care acesta este implicat se petrec pe crestele Munților Hamus/Balcani, în timpul campaniei pe care împăratul Isaak Angelos al Constantinopolului o întreprinde împotriva recent întemeiatului Țarat de Târnovo (deci într-o epocă în care vasalitățile anterioare erau puse la încercare de evoluția noilor raporturi de forță), context în care acest Litovoi face proba mai multor elemente susceptibile să contribuie la corecta sa identificare. Astfel, el este recunoscut ca aparținând înaltei aristocrații romeice (statut în absența căruia n-ar fi fost acceptat în cercul casei imperiale) și, în același timp, dovedește o bună cunoaștere a geografiei montane a zonei, dar și o familiaritate a comunicării cu cumanii, populație care i-a instituit, la rândul său, foarte recent hegemonia în regiunea Dunării de Jos, acționând în contextul politic dat ca aliat strategic al vlaho-bulgarilor Asănești. Așadar, avem de-a face în cazul acestui Litovoi cu un vasal imperial cel puțin nord-balcanic (dar nu din regiunea Paristrionului mobilizat în spatele grupării de la Târnovo), care nu se află sub autoritatea cumană, dar are contacte cu aceasta: trimiterea la Terra Lytva făcându-se, în aceste condiții, fără dubii.

Dacă în ceea ce privește problema punctuală a identificării celor doi Litovoi anteriori dubletului istoric din secolul XIII ca predecesori ai acestora din urmă la conducerea ducatului/voievodatului de Lytva rămânem cantonați încă în zona probabilităților – dar a unor probabilități substanțial mai consistente decât cele asociate aserțiunii contrare – în ceea ce privește funcționarea acestei autonomii politice nord-dunărene și recunoașterea sa ca instituție echivalentă ducatelor/themelor din construcțiile statale învecinate (pentru care putea conta în momentele de schimbare a raporturilor de forță) ține de domeniul certitudinii. Terra Lytva avea, la momentul angajării sale în procesul de construcție a statului medieval Țara Românească, o istorie ce depășea cele două secole care-i despart pe Litovoi Diabolites de fratele lui Bărbat - și la care toți cei patru Litovoi aici invocați și-au adus propria lor contribuție.

Bibliografie:

- Achim 2008
Achim, Viorel, *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni*, Ed. Enciclopedică, București
Barnea-Diaconu 2001
Barnea, Ion, Diaconu, Petre, *Structuri politice la Dunărea de Jos. Românii și pecenego-cumanii până la mijlocul secolului al XIII-lea*, în Pascu, Ștefan, Teodorescu, Răzvan, "Istoria Românilor", vol III "Genezele românești", Ed. Enciclopedică, București, pg. 379-393
Conea 1935
Conea, Ion, *Basarabii din Argeș. Despre originea lor teritorială și etnică*, București
Costantinescu et alii 2001
Constantinescu, Nicolae, Olteanu, Ștefan, Matei, Mircea D., Ștefănescu, Ștefan, *Unificarea formațiunilor politice din spațiul extracarpatic*, în Pascu, Ștefan, Teodorescu, Răzvan (ed.), *Istoria Românilor* vol. III "Geneze românești", Ed. Enciclopedică, București
FDHR III
Elian, Alexandru, Tanașoca, Nicolae-Șerban (ed.), *Fontes Historiae Daco-Romanae/Izvoarele Istoriei Românilor, vol. III (sec. XI-XIV)*, Ed. Academiei RSR, București 1975
Iorga 1937
Iorga, Nicolae, *Istoria românilor, vol III Ctitorii*, București
Madgearu 2000
Madgearu, Alexandru, *Răscoala aromânilor din Thessalia din anul 1066*, în "Anuar. Studii de securitate,

apărare națională și istorie militară. 1999”, București, pg. 140-151

Madgearu 2002

Madgearu, Alexandru, *Voievodul Litovoi și prima acțiune de unificare a statului muntean*, în ”Revista de istorie militară”, nr. 3(71)/2002, pg. 42-46

Pascu 1972

Pascu, Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ediția a II-a, Ed. Dacia, Cluj-Napoca

Pop 2009

Pop, Ioan Aurel, *Disputa pentru Țara Hațegului dintre voievozii români și regii ungari în secolul al XIII-lea*, în Luca, Cristian, Câdea, Ionel (ed.), „Studia Varia In Honorem. Professoris Ștefan Ștefănescu Octogenarii”, Ed. Academiei Române, Ed. Istros, București-Brăila, pg. 103-114

Popa 1976

Popa, Radu, *Litovoi, un voievod între cnezi*, în ”Magazin istoric” nr. 10/1976, 4 (109), pg. 5-6

Webografie:

Kekaumenos (eng)

<http://www.ancientwisdoms.ac.uk/folioscope/greekLit%3Atlg3017.Syno298.sawsEng01%3Adiv2.o50&viewOffsets=17>, 20.06.2015

Kekaumenos (gr)

<http://www.ancientwisdoms.ac.uk/folioscope/greekLit%3Atlg3017.Syno298.sawsGrc01>, 20.06.2015